

Ks. Tomasz Rozkrut (IT, Tranów)

„Małżeństwo cieszy się przychylnością prawa” – przemówienie Jana Pawła II do Roty Rzymskiej (2004)

Papież Jan Paweł II dnia 29 stycznia 2004 roku w Sali Klemetyńskiej Pałacu Apostolskiego, już po raz dwudziesty piąty w czasie swojego Pontyfikatu, spotkał się na specjalnej audiencji z Pracownikami Trybunału Roty Rzymskiej z okazji inauguracji nowego roku pracy Trybunału Apostolskiego¹. Przemówienie Ojca Świętego na temat *favor matrimonii*, o którym to przywileju mówi kan. 1060 obowiązującego Kodeksu Prawa Kanonicznego jak również tradycja kanoniczna, zostało poprzedzone słowami Dziekana Roty Rzymskiej R. Funghiniego². Celem wymienionej zasady, omówionej w tegorocznym przemówieniu przez Jana Pawła II, jest zabezpieczenie odpowiedniej ochrony prawnej instytucji małżeństwa, która to instytucja powstająca w wyniku wolnej i świadomej zgody mężczyzny i kobiety, posiada duże znaczenie tak w wymiarze indywidualnym jak i społecznym. Zasadniczą konsekwencją przytoczonej zasady jest to, że małżeństwo zawarte według określonych norm prawnych, w wypadku powstania wątpliwości czy to prawnej czy to faktycznej co do jego ważności, jest uważane za ważne zawarte dopóki nie udowodni się czegoś przeciwnego. Doświadczenie codzienne uczy, że zasada ta może niekiedy być powodem konfliktu między forum zewnętrznym a forum wewnętrznym, niemniej jednak prawo musi chronić dobro

¹ Tylko w roku 1985 nie było specjalnej audiencji dla Trybunału Roty Rzymskiej. Zob. T. Rozkrut, *Jan Paweł II do Roty Rzymskiej*, Tarnów 2003, s. 8.

² „Małżeństwo cieszy się przychylnością prawa, dlatego w wątpliwości należy uważać je za ważne, dopóki nie udowodni się czegoś przeciwnego”, KPK, kan. 1060. Zob. P. Majer, *Favor iuris dla małżeństwa czy favor libertatis dla małżonków?*, [w:] *Lex tua in corde meo*, Kraków 2004, s. 341–357.

wspólne w konfrontacji z dobrem prywatnym, aby w ten sposób gwarantować stałość relacjom międzyludzkim³. W innym przemówieniu rotalnym, w przemówieniu do Roty Rzymskiej w 1981 roku papież Jan Paweł II, przypominając słowa swojego poprzednika papieża Piusa XII, stwierdził, że sędzia kościelny nie może opowiadać się za zbyt łatwą deklaracją nieważności małżeństwa, ale powinien czynić wszystko, aby doprowadzić do uważnienia te małżeństwa, które nieważnie zostały zawarte⁴.

Słowo Dziekana Roty Rzymskiej

Na samym początku swojego wystąpienia Dziekan R. Funghini przypomniał, że coroczne spotkanie pracowników Trybunału Roty Rzymskiej z Biskupem Rzymskim jest okazją do otrzymania od Niego „pewnego nauczania Najwyższego Ustawodawcy Kościoła”, przede wszystkim w konfrontacji z obcymi interpretacjami oraz nadużyciami w administrowaniu sprawiedliwości⁵. Nawiązując do obchodzonej w roku ubiegłym XXV rocznicy Pontyfikatu papieża Jana Pawła II, R. Funghini przypomniał, że był to czas znaczony promulgowaniem dwóch Kodeksów Kościoła, łacińskiego i wschodniego, oraz Konstytucji apostolskiej *Pastor Bonus*. W tak nakreślonym kontekście wskazał, że dzisiaj obok należy troski o ochronę praw osoby, niektórzy relatywizując *traditio iuridica et legifera Ecclesiae* dążą do

³ L. Chiappetta, *Il Codice di diritto canonico*, Napoli 1988, t. 2, s. 175.

⁴ „Jeżeli bowiem spokój, stabilność oraz bezpieczeństwo handlu pomiędzy ludźmi domagają się, aby kontrakty nie były z łatwością określane jako nieważne; to zasada ta o wiele bardziej dotyczy kontraktu o wielkim znaczeniu jakim jest małżeństwo, którego trwałość i stabilność są żądane przez społeczne dobro wspólne, przez dobro prywatne małżonków oraz ich dzieci, albowiem godność Sakramentu zakazuje, aby to co jest święte i sakramentalne, tak łatwo było wystawiane na niebezpieczeństwo profanacji” Ad Praelatos Auditores ceterosque Officiales et Administros Tribunalis Sacrae Romanae Rotae: in ferendis sententiis responsis Dicasteriorum et Tribunalium Sedis Apostolicae standum est (die 24 Ianuarii 1981), [w:] AAS, 73 (1981) s. 232, n. 4.

⁵ *L'indirizzo d'omaggio del Decano del Tribunale della Rota Romana*, „L'Osservatore Romano”, 30 Gennaio 2004, s. 4–5.

przekształcenia *in favorem libertatis* tradycyjną zasadę *favor iuris*, która broni ważności zawartego małżeństwa kanonicznego, a która to zasada była obecna w Kodeksie pio-benedyktyńskim (kan. 1014), jak również obowiązuje aktualnie tak w Kodeksie łacińskim (kan. 1060) jak i w Kodeksie wschodnim (kan. 779). Przywilej ważności małżeństwa o którym mówi kan. 1060 obowiązuje każde małżeństwo «etiam infidelium»; jest on aplikacją kan. 124 § 2 z Norm Generalnych, który stanowi: „Domniemywa się ważność aktu prawnego właściwie dokonanego w jego elementach zewnętrznych”⁶. Powyższe domniemanie prawne dopuszcza jednak dowód przeciwny, który wskazywałby, że akt należy uważać za nieważny. Nieważność aktu musi być jednak udowodniona na forum zewnętrznym; nie wystarczy tylko wewnętrzne przekonanie np. jednego z małżonków o nieważności zawartego małżeństwa kanonicznego. Przywołana norma jest poprzedzona następującym stwierdzeniem Ustawodawcy kościelnego w kan. 124 § 1:

Do ważności aktu prawnego wymaga się, by był on dokonany przez zdolną do tego osobę oraz by były w nim zawarte wszystkie jego istotne elementy konstytutywne i zostały wypełnione formalności oraz warunki wymagane przez prawo do ważności aktu.

Kanoniczny porządek prawny przez *favor iuris* nie tylko chroni małżeństwo jako instytucję naturalną ale jednocześnie broni określone relacje prawne o charakterze publicznym i społecznym, które są gwarantowane stronom przez fakt celebracji małżeństwa aż do chwili kiedy nie zostanie udowodniona jego nieważność⁷. Odnosząc się z kolei do aspektu procesowego Dziekan Roty Rzymskiej wskazał, że w wypadku wątpliwości co do ważności małżeństwa prawo wymaga decyzji *pro validitate*, „nie, aby premiować nieadekwatność albo niedokładność lub skrupulatność sędziego, ale z powodu nieadekwatności oraz niewystarczalności dowodów. W każdym proce-

⁶ „A zatem każda umowa prawna, zrealizowana zgodnie z wymogami formalnymi wymaganymi przez prawo, przynajmniej przez to co jest przedmiotem poznania i kontroli ludzkiej, domaga się ochrony prawnej. Taka ochrona z kolei domaga się, aby akt był uważany za ważny dopóki nie udowodni się czegoś przeciwnego” Tamże.

⁷ Por. tamże.

się ten kto go rozpoczyna jest zobowiązany dostarczyć ważnych dowodów faworyzujących jego żądanie; na nim spoczywa obowiązek dowodzenia”⁸. O tym obowiązku Kodeks Prawa Kanonicznego z 1983 roku mówi następująco: „Obowiązek dowodzenia spoczywa na tym, który coś twierdzi”⁹. Praktyka sądowa uczy, że często strony procesowe o tej podstawowej zasadzie procesowej nic nie wiedzą, co sugeruje konieczność zaangażowania w procesy małżeńskie kompetentnych pełnomocników procesowych oraz adwokatów.

Przemówienie papieża Jana Pawła II

W tegorocznym przemówieniu rotalnym papież Jan Paweł II nawiązał do swoich przemówień z lat poprzednich do Trybunału Apostolskiego, w których poruszył zagadnienia fundamentalne dla instytucji małżeństwa, tak w aspekcie materialnego prawa małżeńskiego jak i prawa procesowego. Papież wymienił trzy zagadnienia, które są zawarte w przemówieniach z lat 2001–2003 do Roty Rzymskiej. Są nimi: charakter naturalny instytucji małżeństwa i rodziny¹⁰, nierozzerwalność małżeństwa (nierozzerwalność małżeństwa jest dobrem małżonków, ich dzieci, Kościoła oraz całej ludzkości)¹¹ oraz

⁸ Tamże.

⁹ KPK, kan. 1526 § 1.

¹⁰ *Ad Romanae Rotae tribunal (die 1 Februarii 2001)*, [w:] AAS, 93 (2001) s. 358–365. Jan Paweł II zaprezentował w tym przemówieniu do Roty Rzymskiej podstawowy czyli naturalny, wpisany w naturę ludzką, obraz instytucji małżeństwa i rodziny. Można powiedzieć, że jest to zarazem ostrzeżenie dla współczesnego świata, który zagubił w swojej mentalności a także w swoich prawach, fundament swojej egzystencji i powołania. Kolejne już rozważanie na temat naturalnego charakteru instytucji małżeństwa i rodziny, który to charakter jest dzisiaj ukazywany światu przez prawo kanoniczne, jest nie tyle przypomnieniem sędziom kościelnym tych wartości, których mają bronić w swoich wyrokach ale jednocześnie jest to wezwanie całej społeczności Kościoła do obrony podstawowych i naturalnych wartości. Szczególnie trzeba o tym przypominać na katechezie oraz na kursach duszpasterskich przygotowujących młode pokolenia do życia w małżeństwie i rodzinie.

¹¹ *Ad Romanae Rotae tribunal (die 28 Ianuarii 2002)*, [w:] AAS, 94 (2002) s. 340–346. Przemówienie papieża Jana Pawła II do Trybunału Roty Rzymskiej z 2002

godność sakramentalna małżeństwa¹². Papież wskazał, że mimo, iż do Trybunału Roty Rzymskiej są wnoszone różne sprawy na podstawie jego właściwości ustalonych w kan. 1443–1444 Kodeksu Prawa Kanonicznego oraz w art. 126–130 Konstytucji apostolskiej *Pastor Bonus* to jednak Trybunał ten musi zwrócić uwagę w sposób specjalny na instytucję małżeństwa. Zaznaczył, że w aktualnym przemówieniu pragnie skoncentrować się na zasadzie *favor iuris* czyli na domniemaniu ważności zawartego małżeństwa gdy istnieje wątpliwość co do jego ważności¹³; tym bardziej, że słyszy się głosy kry-

roku jest to kolejny głos najwyższego Autorytetu w obronie nierozzerwalności instytucji małżeństwa. Broniona nierozzerwalność nie dotyczy tylko małżeństwa sakramentalnego ale jest ona naturalnym przymiotem instytucji małżeństwa. W tym sensie ta wspólna i naturalna wartość małżeństwa dotyczy wszystkich ludzi, nie tylko ochrzczonych oraz wierzących i praktykujących. Dlatego też kanoniczne materialne prawo małżeńskie, odwołując się także do doświadczenia innych porządków prawnych, wprowadziło w swoje normy kanoniczne fragmenty prawa rzymskiego („*Nuptiae sunt coniunctio maris et feminae et consortium omnis vitae, divini et humani iuris communicatio*” – D. 23, 2, 1). Analizowane przemówienie do Trybunału Roty Rzymskiej to kolejne przypomnienie przez papieża Jana Pawła II wewnętrznych praw małżeństwa: ponadto jest ono ważnym elementem współczesnej katechezy małżeńskiej i jest zarazem obroną wartości ewangelicznych i ogólnoludzkich.

¹² *Discorso di Giovanni Paolo II ai Prelati Uditori, Officiali e Avvocati del Tribunale della Rota Romana, in occasione dell'inaugurazione dell'anno giudiziario, „L'Osservatore Romano”, 31 Gennaio 2003, s. 4–5.* Oceniając to duszpasterskie przemówienie papieża Jana Pawła II do Roty Rzymskiej trzeba powiedzieć, że bardzo wyraźnie wskazuje ono na świętość małżeństwa, a zarazem również i na jego charakter zbawczy. Papież podkreślił w nim, przede wszystkim, sakramentalność małżeństwa oraz to, że istnieje tylko jedno małżeństwo, na którym bazuje małżeństwo sakramentalne. Bóg, który jest twórcą małżeństwa, pragnie również pomagać małżonkom w rozwiązywaniu ich różnych i skomplikowanych sytuacji małżeńskich oraz rodzinnych. Także i pracownicy sądownictwa kościelnego muszą mieć zawsze świadomość, że przedmiotem ich pracy jest „tajemnica wielka”, tak w wymiarze naturalnym jak i nadprzyrodzonym.

¹³ „Dlatego dzisiaj, odpowiadając także na zaniepokojenia zaprezentowane przez Prałata Dziekana, pragnę na nowo zatrzymać się nad sprawami małżeńskimi wam powierzonymi, a w szczególności, nad aspektem prawno-duszpasterskim jaki z nich wypływa: pragnę zwrócić uwagę na *favor iuris*, którym cieszy się małżeństwo oraz na związane z tym domniemanie jego ważności w wypadku zaistniałej wątpliwości, określone przez kan. 1060 Kodeksu łacińskiego oraz

tyczne na temat tejże normy kanonicznej. W dzisiejszym społeczeństwie, w którym spotykamy się z kryzysem małżeństwa można spotkać się z poglądami, które pytają wprost „czy nie byłoby lepiej zakładać nieważność małżeństwa niż jego ważność”? W tym kontekście Jan Paweł II wskazuje, że według niektórych *favor matrimonii* powinien ustąpić *favor personae*, czy też *favor veritatis subiecti* czy też *favor libertatis*¹⁴. Ten fragment analizowanego przemówienia Jana Pawła II ma charakter prawno-duszpasterski; formuje on samych sędziów kościelnych a zarazem zwraca uwagę duszpasterzy na rozpowszechniające się poglądy, które wraz ze współczesną mentalnością rozwodową bardzo niszczą małżeństwo i rodzinę.

Istnieje konieczność, wobec nowych poglądów, określenia fundamentu oraz granic analizowanego *favor*. Podstawa prawna dla prowadzonego rozważania zawiera się w domniemaniu ważności dokonanego aktu (czyli w domniemaniu ważności zawartego małżeństwa). W tym kontekście Jan Paweł II wskazał na zadanie Pasterzy. Winni oni bronić i popierać małżeństwo, jak również winni wskazywać na odpowiedzialność w tym zakresie tak wiernych jak i autorytetów cywilnych¹⁵. Ważność zawartego małżeństwa kanonicznego broni nie tylko małżeńskie prawo materialne ale także formalne prawo procesowe. W szczególności trzeba przypomnieć, że Prawodawca kościelny wymaga u sędziego wewnętrznej moralnej pewności co do sprawy, która ma być rozstrzygnięta wyrokiem; sędzia, który nie może osiągnąć takiej pewności, powinien orzec, że nie udowodniono uprawnień powoda¹⁶.

przez kan. 779 Kodeksu Kanonów Kościołów Wschodnich” *Discorso di Giovanni Paolo II ai componenti del Tribunale della Rota Romana in occasione dell’inaugurazione dell’anno giudiziario*, „L’Osservatore Romano”, 30 Gennaio 2004, s. 3–4, n. 2.

¹⁴ „Przemówienie Jana Pawła II jest kolejną odpowiedzią na zreferowane powyżej zarzuty. Nie można jednak traktować go jedynie jako polemiki z przeciwnikami zasady *favor matrimonii*, ale dostrzec w nim trzeba głęboką argumentację pozytywną wskazującą na to, iż reguła ta jest w pełni uzasadniona prawnie, nie może być określona mianem „sztucznej”, oraz – co wydaje się najważniejsze – wcale nie pozostaje w sprzeczności z godnością i wolnością osoby ludzkiej” P. Majer, dz. cyt., s. 350.

¹⁵ *Discorso di Giovanni Paolo II ai componenti del Tribunale...*, dz. cyt., n. 3.

¹⁶ KPK, kan. 1608 § 1 i 4.

Analizowany *favor iuris* powoduje, że istnieje domniemanie ważności małżeństwa¹⁷. Takie założenie nie jest wyjątkiem od normy generalnej; bowiem istnieje zawsze możliwość zaskarżenia aktu, naturalnie o ile istnieją dowody wskazujące na nieważność małżeństwa z przyczyn uznanych przez prawo a nie mamy jedynie do czynienia z rozpaczliwą próbą uregulowania na forum kanonicznym nowego związku cywilnego tak, aby żyć według doktryny Kościoła z pominięciem prawdy na temat zawartego wcześniej małżeństwa kanonicznego. Mówiąc o istniejącej możliwości formalno-prawnej papież Jan Paweł II odwołuje się do założeń podstawowych kanonicznego porządku prawnego, tj. do kan. 124 § 2 KPK i do kan. 931 § 2 KKKW. Norma broniąca zatem małżeństwa opiera się na zasadach ogólnych, wspólnych dla wszystkich aktów zawieranych według kanonicznego porządku prawnego.

W kolejnym punkcie swojego przemówienia papież Jan Paweł II stawia pytanie: czy rozpad małżeństwa zakłada jego nieważność? Takie rozumowanie jest błędne – wskazuje wprost Papież – albowiem zapomina się, że małżeństwo może ulec rozpadowi z innych powodów, np. z powodu błędnego użycia przez małżonków wolności¹⁸; niestety o tym nie zawsze pamięta się również w kościelnej

¹⁷ „*Favor iuris*, którym cieszy się małżeństwo zakłada domniemanie jego ważności, aż do momentu kiedy nie zostanie udowodnione coś przeciwnego (por. KPK, kan. 1060; KKKW, kan. 779). Aby zrozumieć znaczenie tego domniemania, wypada na pierwszym miejscu przypomnieć, że ono nie przedstawia wyjątku w relacji do zasady generalnej w sensie przeciwnym. Przeciwnie, mamy do czynienia z aplikacją do małżeństwa założenia, które stanowi zasadę generalną każdego porządku prawnego: akty ludzkie, same z siebie godne, które wpływają na relacje prawne zakłada się, że są ważne, przy czym istnieje naturalnie możliwość dopuszczenia dowodów dla stwierdzenia ich nieważności” *Discorso di Giovanni Paolo II ai componenti del Tribunale...*, dz. cyt., n. 4.

¹⁸ „Niestety siła takiego rozumowania jest niekiedy bardzo wielka, aż do przekształcenia się w generalny przesąd, który dąży do szukania tytułów nieważności jako prawdziwe usprawiedliwienie formalne dla wypowiedzenia się na temat rzeczywistości faktu empirycznego nieudanego małżeństwa. Ten niesłuszny formalizm tych, którzy odwracają tradycyjny *favor matrimonii* może doprowadzić do zapomnienia, że według doświadczenia ludzkiego naznaczonego grzechem, małżeństwo ważne zawarte może ulec rozpadowi z powodu błędnego użycia wolności przez samych małżonków” Tamże, n. 5.

praktyce sądowej. O tym problemie duszpasterskim jak i również procesowym, mówił Jan Paweł II w przemówieniu do Roty Rzymskiej z 1987 roku na temat udziału biegłego (psychiatry, psychologa) w procesie małżeńskim¹⁹ W tym kontekście swojego przemówienia z 2004 roku papież Jan Paweł II wskazał na ważną rolę przygotowania do małżeństwa, o którym mówi kan. 1067, a które nie może być tylko czystą biurokracją. Wspomniana norma mówi o zadaniach Konferencji Episkopatu, która winna wydać normy dotyczące egzaminu narzeczonych, zapowiedzi przedmałżeńskich, przeprowadzenia badań narzeczonych przed zawarciem małżeństwa, które winny być pilnie przestrzegane przez proboszczów²⁰. Warto również dodać, że Kodeks Jana Pawła II w kan. 1072 zawiera cenną normę duszpasterską, która postanawia następująco:

duszpasterze powinni odwozować od zawierania małżeństwa młodzież przed osiągnięciem wieku, w którym zgodnie z miejscowymi zwyczajami zawiera się małżeństwo.

W kolejnym punkcie swojego wystąpienia Jan Paweł II zwraca uwagę, że domniemanie ważności trzeba widzieć w kontekście szerokim. Są dzisiaj tendencje do zwiększania deklaracji nieważności małżeństwa, przy czym zapomina się o prawdzie obiektywnej. Dlatego Papież czyni następującą uwagę:

Tendencja do rozszerzania instrumentalnie nieważności, przy zapomnieniu o horyzoncie prawdy obiektywnej, niesie ze sobą wykrzywienie

¹⁹ Jan Paweł II jasno podkreślił, że dla sędziego kościelnego musi być jasną zasadą, że tylko niezdolność (*incapacità*) a nie trudność (*difficoltà*) wyrażenia zgody małżeńskiej oraz realizowania prawdziwej wspólnoty życia i miłości, powoduje małżeństwo nieważnym: rozpad wspólnoty małżeńskiej nie może nigdy pozostawać dowodem wskazującym na niezdolność kontrahentów. Papież bardzo jasno wskazał, że „prawdziwa niezdolność jest możliwa do wyobrażenia jedynie w wypadku obecności poważnej anomalii, którą jakkolwiek chciałoby się określić, to musi ona naruszać istotowo zdolność rozumienia i/lub pragnienia kontrahentów” *Ad Rotae romanae auditores coram admissos (die 5 Februarii 1987)*, [w:] AAS, 79 (1987) s. 1457, n. 7.

²⁰ Zob. *Instrukcja Episkopatu Polski o przygotowaniu do zawarcia małżeństwa w Kościele katolickim* (5 września 1986), która wprost mówi o kanoniczno-duszpasterskim przygotowaniu do małżeństwa (n. 1–34); *Instrukcja Konferencji Episkopatu Polski dla duszpasterzy z dnia 22 października 1998 r. dotycząca małżeństwa konkordatowego*.

strukturalne całego procesu. Instrukcja w tej perspektywie gubi swoją zwięzłość w tym sensie, że zakończenie jest z góry ustalone. Samo poszukiwanie prawdy, do którego sędzia jest poważnie zobligowany na mocy swego urzędu (por. KPK, kan. 1452; KKKW, kan. 1110) i dla osiągnięcia której korzysta z pomocy obrońcy wężła oraz adwokata, rozwiązałoby się w następowaniu po sobie formalizmów pozbawionych witalności²¹.

W dalszej kolejności Papież wskazuje, że konieczna jest – w rozważaniu małżeństwa - metafizyczna wizja osoby, dodaje zaraz, że trzeba na nowo odkryć bogactwo małżeństwa²². Wskazuje jednocześnie na czym opiera się prawdziwy *favor matrimonii*, nie może on zostać zastąpiony przez wzory proponowane przez współczesną socjologię czy też psychologię, jak również przez różne modalności pozytywizmu prawnego. Kończąc swoje przemówienie Jan Paweł II przypomina, że koniecznie trzeba odkryć „prawdę, dobro oraz piękno instytucji małżeństwa, która będąc dziełem samego Boga przez naturę ludzką oraz wolną zgodę małżonków, pozostaje jako rzeczywistość ludzka nierozzerwalna, jako węzeł sprawiedliwości i miłości, która jest związana od zawsze z obrazem zbawienia i została wyniesiona w czasie pełni czasów do godności sakramentu chrześcijańskiego. To jest rzeczywistość, którą Kościół i świat muszą popierać! To jest prawdziwy *favor matrimonii!*”²³.

Podsumowanie

Przemówienie papieża Jana Pawła II wygłoszone do Trybunału Roty Rzymskiej w 2004 roku to kolejna obrona instytucji małżeństwa; Mówca poprzez jeszcze inną, nową, argumentację prawnodogmatyczną stanął w obronie ważności i nierozzerwalności związku męż-

²¹ *Discorso di Giovanni Paolo II ai componenti del Tribunale...*, dz. cyt., n. 6.

²² „Nie ujmując nic poważnym kontrybutom, jakie mogą pochodzić z socjologii, z psychologii albo psychiatrii, nie można zapominać, że rozważanie autentycznie prawne małżeństwa wymaga wizji metafizycznej osoby oraz relacji małżeńskiej. Bez tego fundamentu ontologicznego, instytucja małżeństwa staje się superstrukturą zewnętrzną, owocem prawa i uzależnienia społecznego, ograniczającą osobę w jej wolnym realizowaniu się” Tamże, n. 7.

²³ Tamże.

czynny i kobiety. Wypowiedziane słowa, choć kierowane bezpośrednio do sędziów kościelnych, pośrednio zostały zaadresowane do szerokiej społeczności, w tym szczególnie do Pasterzy jak również i do Polityków, aby troszczyli się o tę podstawową instytucję rodziny ludzkiej. W przedstawionym przemówieniu, podobnie jak w pozostałych, zawarte są cenne elementy, które winny być aplikowane w codziennym wymierzaniu sprawiedliwości jak również i w praktyce duszpasterskiej. Dlatego trzeba widzieć to przemówienie, również z powodu bezpośredniego odniesienia się samego Papieża do poprzednich, wraz z pozostałymi przemówieniami rotalnymi wygłoszonymi przez papieża Jana Pawła II w minionych dwudziestu pięciu latach jego pontyfikatu.

Konkludując należy zgodzić się z opinią, że jednym z cenniejszych wątków papieskiego przemówienia jest przedstawienie wyraźnego stanowiska i jego rzeczowa motywacja, że *favor matrimonii* nie koliduje z uznaniem godności i wolności osoby, tak iż nie można tej zasady rozpatrywać w kategoriach dialektycznej alternatywy: albo chronić instytucję małżeństwa, albo osobę i jej wolność; małżeństwo – między ochrzczonymi sakrament – jest wartością samą w sobie i dlatego domaga się ochrony prawnej²⁴.

**„Il matrimonio ha il favore del diritto” –
discorso di Giovanni Paolo II alla Rota Romana (2004)
(Riassunto)**

Il Santo Padre Giovanni Paolo II, il 29 Gennaio 2004, nella Sala Clementina del Palazzo Apostolico ha ricevuto in Udienza il Tribunale della Rota Romana, in occasione dell'inaugurazione dell'Anno giudiziario. Nel suo discorso Giovanni Paolo II ha parlato del *favor iuris* di cui gode il matrimonio. L'articolo presenta e commenta l'indirizzo d'omaggio del Decano del Tribunale della Rota Romana e discorso del Santo Padre. Occorre riscoprire la verità, la bontà e la bellezza del matrimonio come vincolo di giustizia e di amore. Questa è la realtà che la Chiesa e il mondo debbono favorire – ammonisce Giovanni Paolo II.

²⁴ P. Majer, dz. cyt., s. 355.